

Kritické myslenie – súčasť vzdelávania 21. storočia

Alica Petrasová

alica.petrasova@unipo.sk

Hľadáme odpovede

- Čo je kritické myslenie a prečo je dôležité?
- Aké sú charakteristické prejavy spôsobilosti kriticky myslieť?
- Ako chápať komplexnosť a proces kritického myslenia?
- Aké sú dôvody rozvíjania kritického myslenia v pedagogickej praxi?
- Aké sú výzvy systematického rozvoja kritického myslenia do budúcnosti?

Predstavitelia definícií a konceptov kritického myslenia

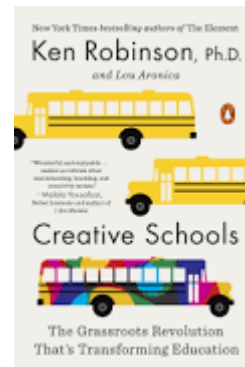
- **John Dewey** - reflexívne myslenie (1909)
- **Edward Glaser** - nadväzuje na Deweyho myšlienky (1941), Watson-Glaserov test hodnotenia kritického myslenia (CTA)
- **Robert Ennis** - široko používaná definícia (1962)
- **Peter A. Facione** - ako teoretický základ na meranie dispozícií kritického myslenia (1990)
- **Matthew Lipman** - "Filozofia pre deti" a myslenie vo vzdelávaní (1991)
- **Richard Paul** - myslenie o svojom myslení (1993)
- **Michael Scriven** - hodnotiaci definícia kritického myslenia (1997)
- **David Klooster** - kritické myslenie by malo začať vo vzdelávacích inštitúciách (2012)
- **Jeannie Steele, Kurt Meredith a Charles Temple** – Rámec pre vyučovanie a učenie sa – EUR/trieda, v ktorej sa učí myslieť

Ken Robinson a jeho 8 competences

1. ZVEDAVOSŤ (Curiosity) - Schopnosť klásť otázky a objavovať, ako funguje svet
2. TVORIVOSŤ (Creativity) - Schopnosť tvoriť nové nápady a prakticky ich aplikovať
3. **KRITICKOSŤ (Critical thinking) - Schopnosť analyzovať informácie a myšlienky, tvoriť odôvodnené argumenty a závery**
4. KOMUNIKÁCIA (Communication) - Schopnosť jasného a sebavedomého vyjadrovania myšlienok a pocitov
5. SPOLUPRÁCA (Collaboration)- Schopnosť konštruktívnej spolupráce s ostatnými
6. SÚCIT (Compassion) - Schopnosť vcítiť sa do druhých a jednať súcitne
7. SEBAOVĽÁDANIE (Composure) - Schopnosť rozvinúť zmysel osobnej vyrovnanosti
8. OBČIANSKA ZODPOVEDNOSŤ (Citizenship) - Schopnosť začleniť sa do života spoločnosti a aktívne sa zúčastňovať procesov, ktoré ju pomáhajú neustále zlepšovať

<https://www.youtube.com/watch?v=okpg-lVWLbE>

Zdroj: *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*, 2015

Kritické myslenie – definície

Kritické myslenie je isté mentálne naladenie, typ postoja ku svetu. Je to akási principiálna obozretnosť, ktorá sa uplatňuje pri narábaní s informáciami, pri utváraní si názorov či postojov, pri rozhodovaní a pri kontrole vlastného myslenia.

Kritické myslenie spochybňuje, nedôveruje, preveruje, posudzuje, snaží sa hlbšie pochopiť. Tým nás chráni pred zavádzaním, manipuláciou, zneužitím či podvodom zo strany iných.

*Kritické myslenie **je súbor zručností**, keď si vytvárame názor na nejakú vec na základe objektívneho zhodnotenia faktov a nenecháme sa unášať chybami a skresleniami mysle.*

Použime rozum!

- <https://www.youtube.com/watch?v=Xtx6GXSylwQ>

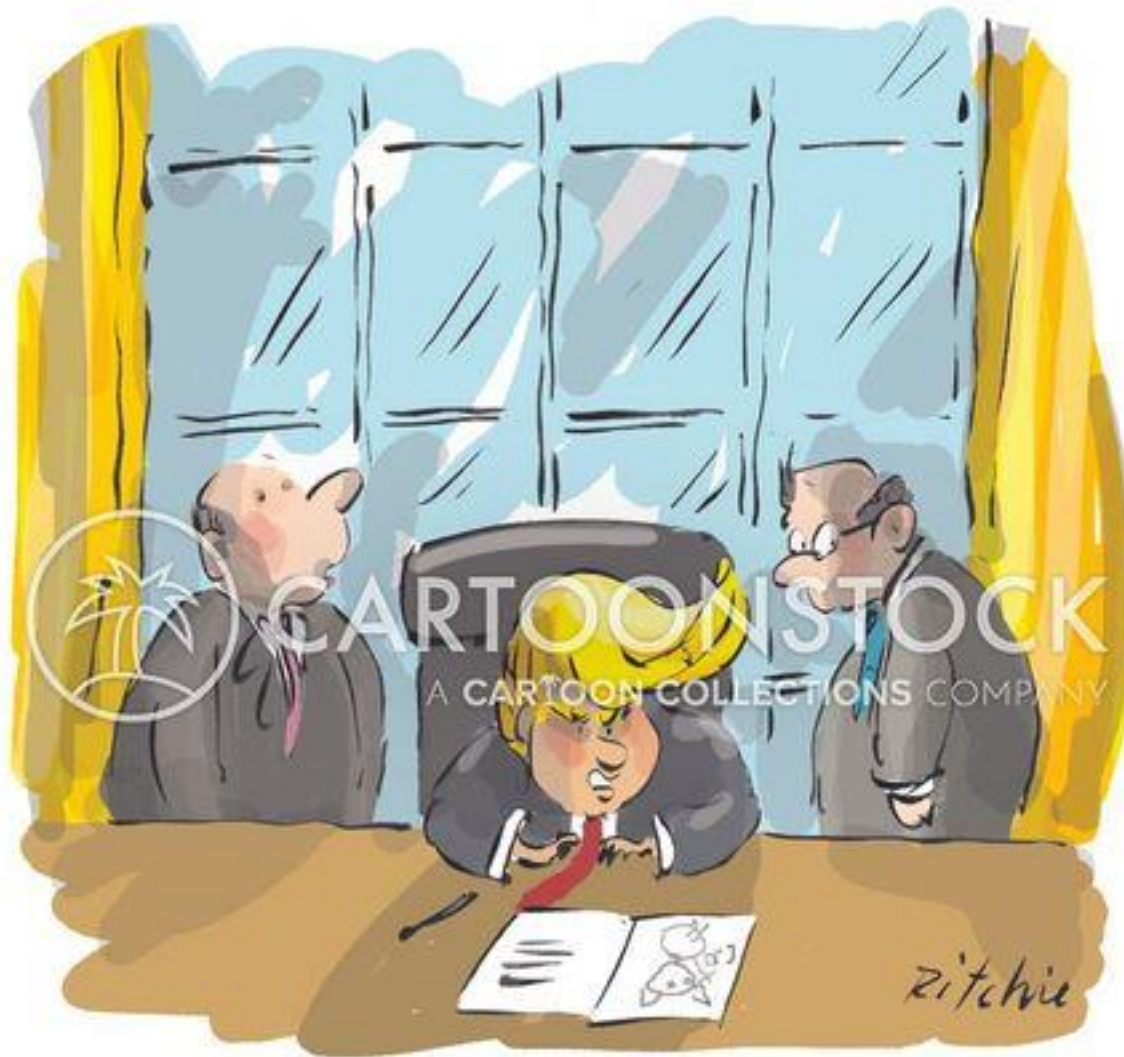
Korelácia vs. kauzalita: naučme sa, čo z čoho vyplýva

- **Korelácia a kauzalita** - schopnosť rozlišovať medzi koreláciou (dva javy sa len vyskytujú spolu, čo neznamena, že by jeden spôsobil druhý) a kauzalitou, čiže príčinnosťou.

Ľudská myseľ má prirodzenú tendenciu spájať určité veci dohromady a vidieť medzi nimi príčinné vzťahy. Ale z toho, že pozorujeme spoločný výskyt dvoch javov, ešte logicky nevyplýva, že je medzi nimi skutočné príčinné puto.

O čo ide, si môžeme ukázať na známej [scéne zo seriálu Priatelia](#). Phoebe sedí na gauči, díva sa na televízor, mrká a stanice sa prepínajú. Spolu s Joeym si myslí, že jav vyvolalo žmurkanie. Ide o omyl. To, že Phoebe mrkala, nijakým spôsobom nevyplývalo na to, či sa televízny kanál prepol, alebo nie. Tie javy sa len vyskytovali spolu a Phoebe s Joeym si ich chybne spojili. V skutočnosti bolo za prepínanie staníc zodpovedné prepínanie vypínača vo vedľajšej miestnosti.

<https://www.youtube.com/watch?v=9WYGdstEVJQ>

"These guys are great. I picked them myself. The best advisors around, Dunning and Kruger."

Keď všetci rozumejú všetkému

- **Dunning-Krugerov efekt** je druh kognitívneho skreslenia. Ľudia veria, že sú múdrejší a schopnejší než akí v skutočnosti sú. Kombinácia mylného sebauvedomenia a nízka kognitívna schopnosť spôsobuje, že takíto ľudia sa neraz preceňujú skoro vo všetkých oblastiach života a svoju nevedomosť si uvedomiť nedokážu.

<https://www.youtube.com/watch?v=H01nrHnqUfl>

<https://www.youtube.com/watch?v=gMUhI2jjkJE>

Čo je kritické myslenie a prečo je dôležité

- KM je skupina rozmanitých **rozumových** zručností, ktorými **systematicky a disciplinovane** hodnotíme informácie a vlastné myšlienky.
- KM nie je to isté, ako rozmýšľať veľa.
- KM nám ponúka kľúče na odomknutie našej **intelektuálnej nezávislosti** a pomáha nám prijímať **osobnú zodpovednosť** za naše vlastné rozmýšľanie.
- V myslení sa musíme neustále zlepšovať, aby sme určili a minimalizovali systematické **vplyvy kultúry a výchovy** v našom myslení.

<https://medium.com/design-kisk/teorie-kulturn%C3%ADch-dimenz%C3%AD-podle-geerta-hofstede-e33e694beb81>

<https://dennikn.sk/3532347/preco-slovensko-podlieha-ruskej-propagande/>

Teória kultúrnych dimenzií podľa Geerta Hofstedeho

(1928 – 2020)

V čom je Slovensko iné?

Každú kultúru je možné definovať pomocou šiestich dimenzií: vzdialenosť moci, kolektivismus verzus individualizmus, feminita verzus maskulinita, vyhýbanie sa neistote, dlhodobá verzus krátkodobá orientácia a pôžitkárstvo verzus striedmosť.

V knihe Kultúry a organizácie (2005) uvádza dosiahnuté skóre jednotlivých dimenzií prakticky pre všetky krajiny sveta. Slovensko preukazuje v tomto priekopníckom a vedecky orientovanom porovnaní národov dve významné špecifiká:

- dosahuje na škále **vzdialenosť moci** najvyššie skóre medzi všetkými krajinami na svete/v krajine intenzívne prejavuje mocenská hierarchia.
- najvyššie skóre z celého sveta na škále **maskulinita verzus feminita**/spoločnosť, v ktorej sú jasne rozlíšené rodové roly.

Ako bojovať s propagandou?

Pri boji s propagandou preto nestačí apelovať len na racionálnu, ale aj na hodnotovú zložku človeka. Pokiaľ bude naša kultúra naďalej dominovať v preferovaní hodnôt ako moc, autokracia či rodová diferenciácia, naďalej budeme naklonení štátom s mocenskými či autokratickými tendenciami.

Riešenie:

- Podpora rovnomerne rozloženej moci v organizáciách (vo firmách) a inštitúciách (v školách a rodinách). Keď dieťa, adolescent či dospelý zažíva rovnosť vo vzťahu k ostatným, tak si zvnútorňuje postoj „všetci sme si rovní“. Taká osoba je následne omnoho citlivejšia na nerovnováhu moci či autokratické tendencie.
- Podpora základných emočných charakteristík osobnosti, medzi ktoré možno zaradiť emočnú inteligenciu, empatiu či citlivosť.

Čo je kritické myslenie a prečo je dôležité

- Keď rozvíjame KM, posilňujeme tým životy jednotlivcov a investujeme do spoločnej budúcnosti.
- Základ pre profesionálnu kariéru – kurikulárna reforma, podporné opatrenia, pedagogické inovácie a pod.
- Demokratizácia spoločnosti – konšpiračné teórie, dezinformačné média, manipulácia.

Iracionálny volič je hrozbou pre nás všetkých!

Otestuj si svoje kritické myslenie – mediálna gramotnosť

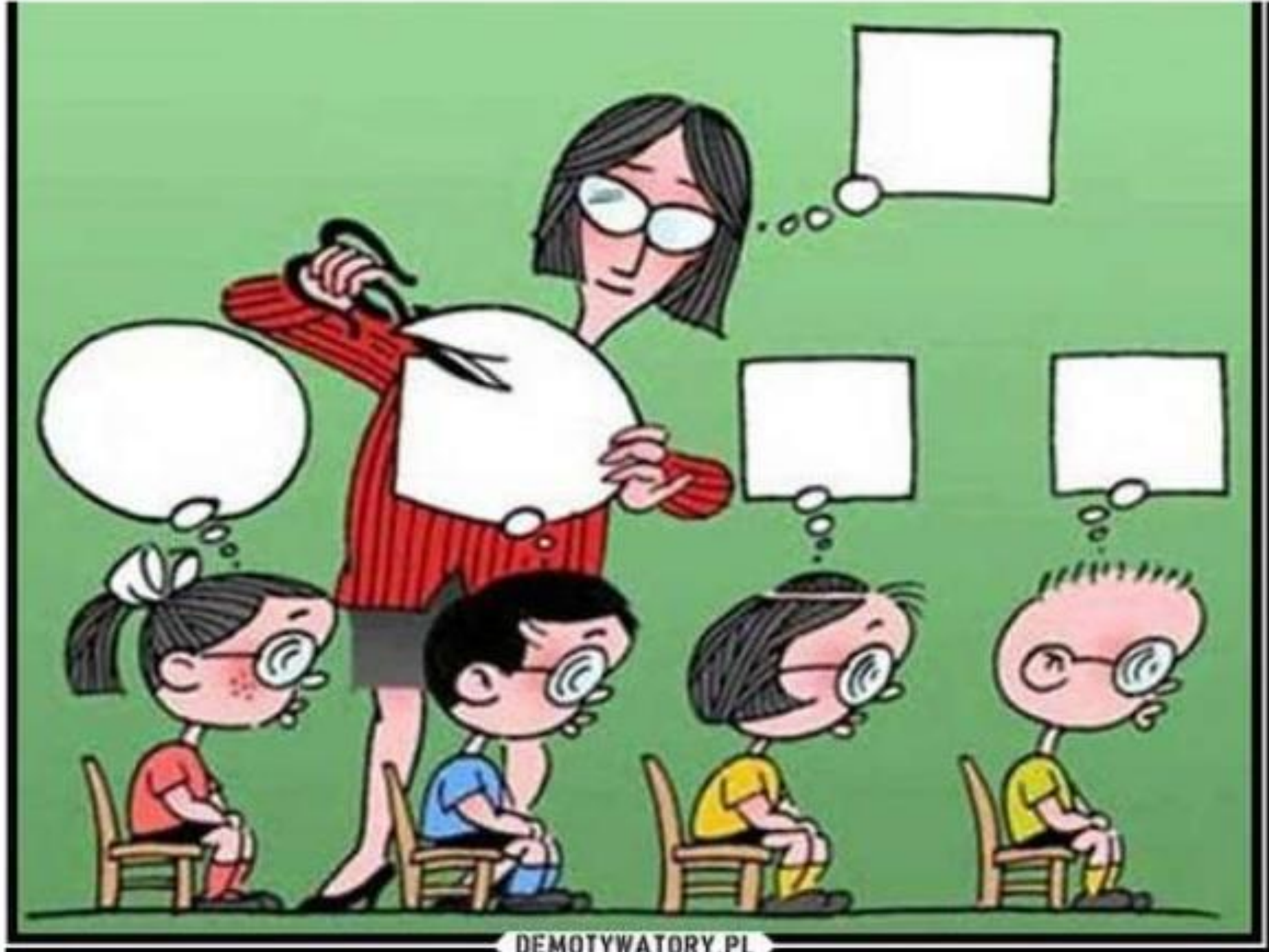
https://okm.sk/kurzy/quiz/#/lessons/RpbScjJy0gvFP_AOUfi7MD_UbGL4QfLtA

Vedecká gramotnosť = informovaní občania = produktívny dialóg/diskusia

Čo by mal urobiť zodpovedný občan?

- V prvom rade by sa mal stať **vedecky gramotným**, aby pochopil dôležité nuansy v otázkach týkajúcich sa vedy.
- Mal by sa pripraviť na zložité diskusie s ľuďmi, ktorých názory sú celkom odlišné.

Podľa Fínov netreba čakať na vhodný vek, kým začať s deťmi hovoriť o správnom vyhľadávaní informácií. Foto: Freepik/Rawpixel

<https://www.youtube.com/watch?v=7xCe2m0kiSg>

Dvaja poľovníci boli celé dopoludnie spolu v lese. Zrazu sa jeden z nich chytí za srdce a zrúti sa na zem. Nedýcha a nemá pulz. Jeho priateľ vytiahne mobil a zavolá 112.

„Myslím, že môj priateľ je mŕtvy!“ naliehavo hovorí operátorovi. "Čo mám teraz robiť?"

„Upokojte sa," hovorí mu operátor. „Najprv sa presvedčte, že váš priateľ je skutočne mŕtvy.“

Po niekoľkých sekundách ticha operátor začuje výstrel. Potom sa chlapík vráti k telefónu a povie: *„Dobre, čo teraz?"*